

70 ГОДИНИ МАКЕДОНСКА ДРЖАВА

Државотворните решенија на
Првото заседание на АСНОМ

2 август 1944

ДРЖАВОТВОРНИОТ ПЕЧАТ НА МАКЕДОНИЈА

Државотворната историја на еден народ ниту започнува ниту завршува со грст акти и документи, усвоени на некое заседание на народни претставници. Така и македонската државна историја. Многу долга историја, трагична, но и храбра историја, историја полна со подвизи, но и повлекувања. Како и во многу други и поблиски и подалечни европски земји, битката за своја државност се водеше - со децении и векови. Се водеше напоредно со онаа за националниот идентитет на Македонците, за нивниот јазик, литература и култура, но конечно и за нивниот опстој на територијата на која живееја. Имаше многу дилеми во таа битка, многу внатрешни превирања, многу притисоци однадвор, посебно од соседите. Но конечно, Првиот АСНОМ 1944 г. стави крај на сето тоа. Барем на македонската територија, со која овладуваа македонските вооружени единици и на која имаше државно-политичка организација.

Приказната за државотворењето започнува многу порано од АСНОМ. Започнува во т.н. Голема источна криза и Руско-турската војна 1887-88 г., во време на Сан Стефано и Берлинскиот конгрес. Настани на кои Македонија не можеше да влијае, но кои ѝ ја определија судбината. Македонија не се согласи со таа судбина. Имаше една редица востанија бунтови, движења за ослободување. Од нив потекнаа исто таква редица акти и документи за создавање независна и самостојна држава Македонија. Во тие „европски“ околности, во октомври 1878 г. се дига Кресненското востание, што го води Димитар Попгеоргиев Беровски. Веќе во почетокот на востанието, Македонскиот востанички комитет го усвојува Уставот - Правилата на востаничкиот комитет, всушност целосен устав на независна Македонија, со нејзината воена, економска и внатрешна организација, судство, локална самоуправа, меѓуетнички односи итн. За жал, востанието не траело долго и не опфатило поширока територија.

Две години подоцна, во Софија, група војводи и револуционери, во име на неколку илјади некогашни комити и четници избираат Главен штаб на востанието, кој требало да ја врши функцијата на Привремена управа на Македонија. Овој пак го усвоил Органскиот устав за идното устројство на Македонија, еден пореалистичен текст кој предвидува полна автономија во рамките на Империјата, како и Воена инструкција за организирање на војската во автономната држава. Документите во форма на Манифест биле распратени од базата на Пирин Планина.

Истата година, востанието против турските власти исклучително зајакнало во Јужна Македонија. Во јуни 1880 г. на планината Грамос е одржано Народно собрание, со учество на 32 претставници од сите делови на Македонија. Избрана е Привремена влада на Македонија. Усвоен е Протокол со принципите на единството на народот врз автентичните македонски интереси и со принципите на поредокот и правата на народот. Тие принципи и самиот протокол, сепак, имале повеќе карактер на повик за обединување.

Крушевскиот манифест од август 1903 г., исто така, има уставотворни елементи, макар и не разработени. На Рилскиот конгрес на ВМОРО, во октомври е исто така усвоен Устав, макар и како израз на поделбата меѓу левицата и десницата на организацијата. Таа година, Серскиот револуционерен комитет на ВМОРО, под влијание на Сандански, донесува Директиви за устројство на организацијата и државната власт. Но, наспроти многуте уставотворни документи, ниту еден од нив не е ставен во дејство: недостасувала воена организација и држава што ќе стојат зад нив и ќе ги спроведуваат. Големите сили немале интерес за таква држава, соседите пак - најмалку. Востанијата и оружените настапи не биле координирани на целата етно-територија, а меѓу револуционерните групации имало крупни разлики во погледите за тоа како до македонска држава.

Па сепак, сите тие документи биле скок во небо. Го одразуваа веќе изградениот национално-политички идентитет на Македонците и вековните стремежи за ослободување и своја државност. Во многу делови, начелата од тие документи и се спроведуваа. Во 1936 г., во

првиот учебник по политички науки, Американецот Харолд Ласвел ќе му посвети цела глава на ВМРО, како „држава што дејствува во држава“.

Во таков историски континуитет се и одлуките и документите на АСНОМ 1944 г., но во суштински изменети околности, сили и моќ. НОБ започнала со поединечни и скромни вооружени антиокупаторски акции, но се развила набргу во масовно ослободително движење, со јасни политички цели за создавање на македонска држава. Движењето ефективно дејствувало во рамки на светска и европска антифашистичка коалиција. Било координирано со другите движења на народите од претходната Југославија, но и со македонските единици во соседството. Создало цврста воена и политичка организација во која Комунистичката партија и немногубројните комунисти биле движечки чинител.

Одржувањето, решенијата и актите на првиот АСНОМ се кристално јасни во тој поглед. Па сепак, и денес има многубројни прашања што заслужуваат доизјаснување, за волја на историјата. НОБ во Македонија не започнала со истрелите на полицискиот учесток во Прилеп, на 11 октомври 1941 година. Започнала пред Прогласот на КПЈ за востание, уште во јуни, па до август таа година, кога диверзантски групи на Скопскиот партизански одред извршиле значајни акции против Германците на скопскиот аеродром и во рудникот Радуша. Чиј интерес било да се покаже дека Македонија последна во бивша Југославија го започнала востанието? Второ, најголем дел од борците што му се приклучувале на движењето не биле во КПЈ или КПМ, ниту пак имале чуено нешто за прогласи, повици, партиски барања да се излезе во борба. Едноставно, излегувале во борба за слобода, за Македонија, за нов поредок. Движењето немало класно-револуционерен карактер, туку народноослободителен и граѓански карактер. И според социјалниот состав во кој преовладувале селани, занаетчи, работници и по некој интелектуалец, но и според аспирациите, а тоа биле обединета и независна Македонија и социјална правда, Движењето вистина имало социјално-граѓански карактер. Малку некој помислувал дека ослободувањето ќе заврши со ригиден комунистички режим и репресии.

Без сомневање, КП и комунистите биле единствената организирана сила на отпорот и водењето на востанието, дале и најмногу херои и жртви. Но, и кај нив имало многу превирања, дилеми и нерешителност за тоа како да се води востанието. Во мај 1940 г. за секретар на Покраинскиот комитет на КП на Македонија е избран Методија Шаторов-Шарло, македонски патриот, член на ВМРО (Обединета) и на КПЈ, уште од раните 1930-ти задоен со идејата за независна и обединета Македонија. Шарло е и шпански борец и инструктор на Коминтерната во Франција. Исклучително многу направил за неполна година - на организацијата на КП во Македонија. Но во 1940, на т.н. Петта земска конференција на КПЈ во Дубрава, кај Загреб, доаѓа во конфликт со мнозинството. Бил сомнителен евентуално да не има намера да ги префрли македонските комунисти во БРП(к)? Сменет е и исклучен од партијата, во август 1941 г. и потоа е испратен во Бугарија, каде што загинува, на самиот крај на војната. Истиот месец, во Македонија доаѓа повереникот на КПЈ Драган Павловиќ-Шиљо, заедно со Лазар Колишевски, како секретар на ПК. Колишевски е набрзо уапсен од Бугарите. Едновремено, Тито бара од Коминтерната да се изјасни дали КП-ите (а од тоа зависело и водството на востанијата) ќе бидат под надлежност на партиите од предвоените држави или под водство на КП-ите од окупациските држави?

Во почетокот на септември, во Коминтерната во Москва е одржан состанок, на кој, на покана на Вељко Влаховиќ учествувал и Димитар Влахов, како „претставник на македонскиот народ“. Влахов бил исклучително убедлив дека Македонија е единствена и мора да биде автономна или независна, но и со своја КП. Сепак, заклучокот бил дека КП-те треба да се под надлежност на оние од бившите држави. И така КПМ се поврзува со КПЈ и ЦК КПЈ, додека воената структура станува подложна на Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ. Во 1943 г. во Македонија доаѓа претставникот на ЦК КПЈ и на Врховниот штаб - Светозар Вукмановиќ-Темпо, кој доста помогнал во водењето на Движењето, но и во тоа неговите органи да не застранат од југословенската линија. Во 1943 година е оформен новиот Покраински, односно Централен комитет на КП на Македонија. Во меѓувреме, востанието значително се развило и омасовило, особено по капитулацијата на Италија. Генералот Апостолски, командант на Главниот штаб, е назначен од Тито за командант на Оперативната зона до Врање. Се формираат првите регуларни воени единици, баталјони и бригади, редица нови партизански одреди, воспоставена е оперативна соработка со

организациите и одредите од Петричко, Горно-џумајско, Леринско итн. Во почетокот на јуни 1943 година е одржано познатото Преспанско советување на ЦК КПМ, по што набргу - Главниот штаб го издава историскиот документ - Манифест на ГШ. Во него, прв пат, се определува иднината на Македонија - во рамките на единството со другите југословенски народи.

На советувањето е исто така одлучено да се одржи Антифашистичко собрание на Народното ослободување на Македонија, да се формира иницијативен одбор за подготовки, но и да се оствари соработка со АВНОЈ и ЦК КПЈ. Исто така, да започне воспоставувањето на органите на народната власт, што не било некоја тешкотија бидејќи тие и самоиницијативно се воспоставувале, во села, реони, градови итн. Некаде пролетта 1944 г. македонската војска и локалните органи на власт овладувале со целата територија на Македонија, вклучувајќи го и Пиринскиот и Егејскиот дел. Тоа било добра основа за одржувањето на Првото заседание на АСНОМ.

Но, пред да започне со дејност Иницијативниот комитет на АСНОМ, формиран е Акционен народноослободителен комитет на Македонија, т.н. АНОК, без врска со ГШ и ЦК КПМ. Формиран е во Штип, есента 1943 г. Во него биле: Кирил Петрушев, Благоја Хаџипанзов, Дончо Арсов, Киро Глигоров, Лазо Соколов, неколку лекари, правници и др.. Но за АНОК знаел и дури го поддржал и подоцна им го доставил Манифестот на ГШ - Кузман Јосифовски-Питу, кој денес се смета за Гоце Делчев на НОБ. Членовите на АНОК го проучиле, но имале сериозни забелешки. Всушност, АНОК повеќе месеци дејствувал како граѓански орган на востанието, но вистина не бил паралелен орган на ГШ или на Иницијативниот одбор за АСНОМ. Кога членовите го добиле текстот на Манифестот, по долго советување, изготвиле Приговор, кој преку Питу е доставен до воено-политичките органи. Во Приговорот има и процедурални забелешки (на пр. кој е тој орган што одлучува за судбината на Македонија), зошто Главниот штаб си ја зема надлежноста на орган на народна власт, но содржи и начелен став - за обединета и независна Македонија. Поставено е прашањето - зошто однапред се определува судбината само на Вардарска Македонија? Дури по два месеци, Главниот штаб ќе одговори: ГШ е претставник на сета војска, а оваа е претставник на сиот народ, а во идната слободна и единствена Југославија - сите ќе бидат слободни и еднакви.

Проблемот на односите АНОК и иницијативниот одбор за АСНОМ, е некако разрешен, веројатно со посредство на Питу и Апостолски. Имено, повеќето членови на АНОК се вклучени во Иницијативниот одбор на АСНОМ. Но, насоката и идејата за обединета и независна Македонија останала актуелна и при одржувањето на Првото заседание на АСНОМ. Пред тоа се одржало и Второто заседание на АВНОЈ, во Јајце. Немало македонски, па и други делегати, поради воените околности. Но, во АВНОЈ се избрани Димитар Влахов, кој е од Егејска Македонија, Владимир Поптомов, кој е од Пиринска Македонија, а подоцна АСНОМ избрал повеќе други делегати и членови, главно од вардарскиот дел.

Па сепак, прашањето на обединета Македонија било несомнено актуелно и пред Првото заседание на АСНОМ и на самото заседание и по него. Некои од првоборците и учесници во настаните, сведочат дека суштината на Приговорот на АНОК до Главниот штаб била во тоа дека „македонското прашање не може целосно да се разреши во границите на бивша Југославија туку пошироко - на Балканот“. Но тие исто така даваат и податоци за трагичната судбина на АНОК-овците веднаш по завршеток на војната. Па и за тоа дека до половината на 1943 г., Југославија како решение не се ниту споменува во партиските и востанички документи. Еден наш угледен историчар ќе напише неодамна - Судирот помеѓу Главниот штаб и АНОК во 1943/44 г. е резултат на две политички концепции околу прашањето на ослободување и обединување на Македонија и оставил длабока трага во меморијата на македонското население...

Уште пред АСНОМ, во јуни 1944 г. Ченто и мала делегација на Президиумот (уште Емануел Чучков и Кирил Петрушев) одлетуваат на Вис, за да ги запознаат Тито и НКОЈ со состојбата во Македонија, но и со барањето за обединета Македонија. Заклучокот бил дека „не смее да им се оспорува правото на Македонците за Обединета Македонија, но и дека е прерано да се зборува за тоа“. Тито, начелно не бил против, напротив. Но решението го гледал во Балканска федерација, во која Југославија и тој лично - би доминирале. Тито веќе го знаел и ставот на сојузниците, вклучувајќи го и Сталин, договорени уште во Техеран, на Јалта и во Москва:

непрекरोјување на државните граници по Војната, не создавање на нови држави, поделба на интересните сфери во Европа. Сето тоа не го знаеле Ченто и АСНОМ-овците. Тоа го објаснува и ладниот однос на сојузниците кон решенијата на АСНОМ. Кратко по Првото заседание на АСНОМ, Ченто и едномислениците ќе бидат сменети и санкционирани како луѓе против револуцијата, поредокот, партијата. Сепак, Ченто, во општојугословенски околности ќе остане познат по тоа што настојувал на поделбата на улогите на државата и партијата, а при усвојувањето на новиот Устав на ФНРЈ, се залагал во Уставот, освен правото на самоопределување на републиките и народите, да се вклучи и правото на отцепување. Тоа, конечно било прифатено, но Ченто е уште еднаш забележен како антипартиски елемент.

Наспроти сè, подготовките за Првото заседание се одвивале добро. Иницијативниот одбор, неформално избран уште во ноември 1943 г., но обновен и официјално оформен во април 1944 г., интензивно работел на нацрт-документите за заседанието, особено во јули 1944 г., во кумановско Стајковце. Се разбира, подготовките се одвивале заедно со членовите на ГШ на НОВ и ПОМ и ЦК КПМ. Дел од нив подразбирал и организациски подготовки, критериуми за избор на делегати, определување дневен ред, излагачи, предлози за членови на органите и др. Било договорено, дневниот ред да има девет точки, одлуки и решенија за воспоставување на македонската држава, но и две три излагања и реферати, што ќе се поднесат непосредно, како и два суштински документи - Манифест и Проглас на АСНОМ до македонскиот народ. Договорено е, исто така, на почетокот на заседанието (под втора точка) да се усвои и Декларација за правата на граѓаните на Македонија, што е и сторено.

И така, попладнето на 2 август 1944, во Прохор Пчињски, започнува историското Прво заседание на АСНОМ, со деведесетина од вкупно избраните 115 делегати; некои не можеле да се пробијат дотаму поради окупаторските блокади. Но, сета територија околу Прохор Пчињски е заштитена од Третата македонска ударна бригада. Заседанието траело до изутрината на 3 август, по што делегатите се разотишле, а Президиумот на АСНОМ, заедно со ЦК КПМ, се префрлиле во кумановско Рамне, од каде што Президиумот продолжил со дејност.

Атмосферата во Прохор Пчињски била исклучително свечена, имало и мнозина посетители од околината за празникот Илинден, со иконографија што наликува на создавање на нова држава: знамиња на Илинден и НОБ, фотографии на Тито, Сталин, Черчил, Рузвелт, Гоце Делчев. Присутна била и Американско-британската мисија, што всушност значело и де факто признавање на новата држава. Мисијата, по радиоврски, веднаш ги известила своите за тоа дека е установена нова држава - Македонија. Во текот на заседанието, претседателот Ченто испраќа поздравни телеграми и пораки до Тито, Черчил, Сталин и Рузвелт, обелоденувајќи му го на светот - воспоставувањето на македонската држава и нејзината посветеност на антифашистичката и антихитлеровска борба.

Заседанието го отворил најстариот член, Панко Брашнаров, велешанец, многу популарен во народот, стар член на ВМРО и КП, со исклучително излагање за формирањето и државната историја на Македонија, за нејзината независност, обединување и демократија. Брашнаров ќе нагласи дека „животворниот извор на слободата - не секна. Македонија ја поделија, ропствата се сменија, но борбата на македонскиот народ не престана. Сега имаме слободотворна раздвиженост на реките Пчиња, Места и Бистрица“. Брашнаров, претседавачот на АСНОМ, подоцна ќе биде сверски ликвидиран на Голи Оток. Брашнаров го водел свечениот, т.н. „торжествен“ дел на заседанието, на кој се прочитани многу поздравни пораки, телеграми од соседство, од другите земји на Југославија, од другите делови на Македонија, но и од АСНОМ кон нив.

Потоа говорел Методи Андонов-Ченто, а за Извештајот за работата на Иницијативниот одбор на АСНОМ. И ова излагање било исто така аklamативно и со овации - усвоено. Тој како избран претседател на АСНОМ, односно на неговиот Президиум, продолжил да раководи со Заседанието. За жал, овие две излагања не се сочувани во интегрална форма. Следувало „Експозето за борбата против окупаторот“, колективен извештај на Иницијативниот одбор, што на заседанието го изнел Бане Андреев-Ронката, како и рефератот „Народно-демократската власт во Македонија“, исто така колективен текст на Иницијативниот одбор, што го поднел Емануел Чучков.

Па сепак, најважен документ на Заседанието, освен уставотворните решенија, бил - усвоената „Декларација за основните права на граѓаните во Македонија“. Поднесен е и прифатен по втората точка на дневниот ред. Декларацијата е многу јасен текст, го предвидува политичкиот плурализам (правото на здружување) како и прв пат - го гарантира правото на сопственост, но и сите други основни човекови права и граѓански слободи. Според мнозина Декларацијата е документ на ниво на Француската декларација за правата на човекот или на Американската декларација за независност. Текстот го пишува Владимир Полежиновски, правник и доктор на Сорбона, со соработниците во Иницијативниот одбор, но далеку ги надвишува сличните текстови во околните земји. Според Декларацијата, повоена Македонија требало да биде граѓанско-демократска и политички-плурална држава; тоа не се случило, а Декларацијата веќе од 1945/46 е бесправно и незаконски поништена и потем - заборавена. Полежина, како и повеќето други членови на Президиумот на АСНОМ, по ослободувањето ќе бидат остро санкционирани.

Но, Првото заседание на АСНОМ се одржало и ги донело историските одлуки со кои Македонија неповратно се прогласи за суверена држава. Без разлика на соседството, на Југославија, на меѓународните околности. Оттука, Асномскиот Илинден е континуитет на Илинден 1903 г.

Дневниот ред на Заседанието бил следниот:

1. Решение за прогласување на АСНОМ за врховно, законодавно и извршно народно претставничко тело и за највисок орган на државната власт во демократска Македонија;
2. Декларација за основните права на граѓаните на Македонија;
3. Решение за воведување на македонскиот јазик за државен во македонската држава;
4. Правилник за работа на АСНОМ;
5. Решение за формирање законодавна комисија;
6. Решение за формирање комисија за утврдување на престапите на окупаторите и нивните слуги;
7. Решение за одобрување на решенијата, заповедите и задолженијата земени од ГШ на НОВ и ПОМ и Иницијативниот одбор;
8. Решение за оддавање благодарност на НОВ, и
9. Решение за прогласување на Илинден за народен - државен празник.

Четири од овие документи имаат неоспорен уставотворен и државотворен карактер. Но, Првото заседание го задолжило и овластило Президиумот на АСНОМ да продолжи со законодавната и уставотворна дејност, при што во наредните недели се усвоени уште педесетина решенија и одлуки кои ја заокружуваат таа државност. Меѓу другото и за установување на т.н. поверенства, односно министерства како органи на извршната власт. По својот карактер и АСНОМ и неговиот Президиум биле законодавна и едновременно извршна власт на новата држава.

На првото заседание, АСНОМ избрал и Президиум од 17 члена, подоцна дополнети со уште четири. Претседател на Президиумот е Методи Андонов-Ченто, потпретседатели Панко Брашнаров и Емануил Чучков, секретари - Љубомир Арсов и Владимир Полежиновски, меѓу другите членови и - Венко Марковски, Цветко Узуновски, Богоја Фотев, Кирил Петрушев, Петре Пирузе, Михајло Апостолски, Епаминонда Попандонов, Лазо Соколов, Кемал Аголи, Камбер Хасан и др. Во составот преовладувале граѓанските и неполитички занимања. Првото заседание, со своите одлуки и решенија, било несомнено врв на една долга историја на борбите за македонска независност и држава, макар што ја прогласило таа држава како суверена - само на дел од сета нејзина територија. Но уште неколку напомени.

На Првото заседание, што е крајно чудно, на дневниот ред ниту меѓу предложените документи, нема никаква одлука за придружување на Македонија на новата југословенска федерација. Тоа е едно од петната на АСНОМ. Имало повеќе искажувања во таа смисла во излагањата и на Брашнаров и на Ченто и во другите документи, прифатени инаку едногласно. Но, формално решение - едноставно немало. Па сепак, веќе во темелното Решение на АСНОМ, она за неговото прогласување за врховен законодавен и извршен орган на државната власт, веќе во првиот член пишува дека „Решението се донесува и во согласност со решенијата донесени на II заседание на АВНОЈ, во Јајце, на 29 ноември 1943 г. и дека АСНОМ се конституира како таков

орган на Македонија и на македонската држава како „рамноправна федерална единица во демократска федеративна Југославија“. Уште во два члена (5 и 9) на Решението се утврдува однапред веќе здруженоста на Македонија во федерацијата на нова Југославија.

Второ, Президиумот на АСНОМ, всушност влада на Македонија, имал речиси неограничени надлежност во политичката и законодавна дејност. Тоа е искористено, посебно во периодот по ослободувањето и префрлувањето на АСНОМ во Скопје (второ заседание на АСНОМ, во декември 1944 г. и трето - во април 1945 г.) за суштински промени во системот: Президиумот на АСНОМ се преобразува во Влада на Македонија, самиот АСНОМ во - Народно собрание, поверенствата во министерства. На Третото заседание на АСНОМ престанува мандатот на АСНОМ, тој се преименува во Народно собрание, на чело на Владата е именуван Лазар Колишевски, секретарот на ЦК-КПМ.

Настануваат неколку битни процеси: Прво, спојување на партиските и државните органи со очигледна насока кон монопартизам и преовлада на КПМ, што всушност бил и југословенски тренд; второ - отстранување на сите граѓански, автономни, стручни или угледни во народот кадри од власта и политиката. Постапно се сменувани, отстранувани и подоцна санкционирани, некои и брутално, доајените на АСНОМ - Ченто, Брашнарлов, Чучков, Попандонов, Пирузе, Полежина, Марковски, Соколов и многу други. Апсењето, судењето и затворањето на првиот шеф на македонската суверена држава, Методија Андонов-Ченто, е една од најголемите бламажи во новата македонска политичка историја.

Трето, настапува долг период на централизација и федерализација и на слепа послушност кон одлуките на федералните органи, при што Македонија всушност ја губи сета самостојност како државен ентитет. Репресијата и послушноста преовладуваат во новиот систем. Во 1946 година е усвоен новиот Устав на Народна Република Македонија. Со него е неформално укината Декларацијата за основните права на граѓаните на Македонија, од Првото заседание на АСНОМ, што беше битен уставотворен документ.

Натамошниот развој на републиката, наспроти еднoпартискиот и федерално-централистички поредок, сепак успева да мобилизира добар дел од македонскиот човечки, природен и стопански потенцијал за унапредување на развојот на републиката и вистина бележи повеќе видливи економски, социјални и културно-научни постигнувања. Изградени се значајни индустриски и стопански капацитети, патна и комунална инфраструктура, подигнат е животниот стандард на населението. Националните научни, културни и медиумски установи, како Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, МРТВ, Македонската академија на науки и уметности, НИП „Нова Македонија“, театрите, издавачките установи, бележат повеќедецениски успешен придонес на националната култура и афирмација во светот. МПЦ-Охридска архиепископија стана автокефална црква.

Едновремено, Македонија дава своевиден придонес и во напредокот на Федерацијата, на нејзината надворешна политика, одбрана и безбедност, образование и истражувања. Опстојува и се негува духот и свеста за националната самобитност што ќе дојде посебно до израз во периодите на т.н. либерална пролет, 1968-1973 и пролетта на независноста, од 1990 г. наваму. Поради кризата во системот, неповолните односи во Федерацијата и многу притисоци од центарот, Македонија мораше да се раздружи од Федерацијата, впрочем како и повеќе други членки. Тоа го стори на мирен и демократски начин. Но, остана во најдобри односи со сите народи и народности на тогашна Југославија. Впрочем, за такви односи се одлучија и граѓаните, на Референдумот за осамостојување, на 8 септември 1991 г. Па сепак - АСНОМ-ската пролет, вториот Илинден на нацијата, останува најбитна страница на нашата нова историја. Духот на Илинден и АСНОМ остануваат светилник во натамошното пишување на таа историја.

Решение донесено на Првото заседание на АСНОМ за прогласување на АСНОМ како врховно, законодавно и извршно народно претставничко тело и највисок орган на државната власт на демократска Македонија¹

РЕШЕНИЕ

НА АНТИФАШИСКОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНОТО ОСЛОБОДУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА КАКО ВРХОВНО ЗАКОНОДАТЕЛНО И ИСПОЛНИТЕЛНО НАРОДНО ПРЕСТАВИТЕЛНО ТЕЛО И НАЈВИСОК ОРГАН НА ДРЖАВНАТА ВЛАСТ НА ДЕМОКРАТСКА МАКЕДОНИЈА (АСНОМ)

Чл. 1

Основајќи се на суверената воља и правото на самоопределение на народот на Македонија, чии верни толкователи се претставителите во ова Собрание, а во согласие со решенијата донесени на II заседание на АВНОЈ (Антифашистичкото веќе на народното ослободување на Југославија) во град Јајце - 29 ноември 1943 година - Антифашиското собрание на народното ослободување на Македонија (АСНОМ) се конституира во врховно законодавство и исполнително претставително тело на Македонија и на македонската држава, како рамноправна федерална единица во демократска федеративна Југославија.

Чл. 2

АСНОМ ја врши законодавната и исполнителната функција на македонската федерална држава, до колку таја функција не ја префрлил на својот Президиум и на Народното правителство на македонската држава.

Чл. 3

АСНОМ го образуваат народните претставители, без разлика на народност, вероисповедание, пол, раса и политическо-партијска припадност, кои се дали доказателство, оти ја прифаќаат борбата за самостојатност и слобода на народот на Македонија и народноослободителната борба на сите останали народи во Југославија, а покрај това се непомирливи непријатели на окупаторот и неговите помагачи.

Чл. 4

Законодавната власт АСНОМ ја врши на своите пленарни заседанија, а во времето меѓу заседанијата таја власт ја врши преку Президиумот.

Исполнителната власт АСНОМ ја врши преку својот Президиум и преку Народното правителство на македонската држава.

Чл. 5

АСНОМ и Народното правителство на македонската држава се врховни органи на народната власт во македонската држава како федерална единица во федеративна Југославија.

Имајќи го пак предвид сегашното развитие на народноослободителната борба и степенот на изградуењето на власта во општата држава, а како уште ги нема сите услови за образуването на Народното правителство на македонската држава, функцијата на Народното правителство ќе ја врши времено ПРЕЗИДИУМОТ на АСНОМ.

Чл. 6

АСНОМ си избира свој Президиум, кој е составен од претседател, два потпретседателя, два секретара и најмалку други 16 (шеснаесет) члена.

Чл. 7

За својата работа Президиумот одговара пред АСНОМ.

Чл. 8

Сите законодавни решенија на АСНОМ и неговиот Президиум се објавуваат со потписите на претседателот и секретарот на АСНОМ, односно на неговиот Президиум.

¹ АМ — Скопје, ф. АСНОМ, к. 1, инв. бр. 2842.

Чл. 9

На територијата на Македонија важат законите на федералната македонска држава и законите на федеративна и демократска Југославија.

Чл. 10

До формирањето на Народното правителство на македонската држава при Президиумот на АСНОМ се образува нужен број оддели за разните гранки на државното управление.

Секој оддел се управува од началник на одделот. Началникот на одделот ги води работите на одделот, под раководството и контролата на член од Президиумот, на кого и одговара.

Чл. 11

Народното правителство на македонската држава, односно до неговото образување Президиумот на АСНОМ, има функција на народно правителство, основајќи се на решенијата на АСНОМ, а во согласие со решенијата на АВНОЈ, како и заповедите и решенијата на Националниот комитет на ослободувањето на Југославија, донесува заповеди и решенија и [го] контролира нивното спроведување во македонската држава.

Чл. 12

Народното правителство на македонската држава, односно до неговото образување Президиумот на АСНОМ, има право да ги отфрли заклученијата и заповедите на сите народноослободителни одбори, ако не се во склад со законите на македонската држава.

Чл. 13

Работите на секое заседание на Собранието ги води Работното претседателство, избрано само за това заседание. Ова претседателство е составено од претседател, подпретседател два секретара и најмалку 5 члена.

За секое заседание се избира и верификациона комисија составена од 5 члена.

Новото заседание го отвара Претседателот на претходното заседание, предлагајќи избор на ново работно претседателство.

Чл 14.

Ова решение влегува веднага во сила.

Во манастирот „Св. отец Прохор Пчински“ на ИЛИНДЕН, 2 август 1944 година.

За Антифашиското собрание на народното ослободување на Македонија

Секретар:
Љупчо Д. Арсов
Љ. Арсов, с. р.

Претседател:
Методи Андонов-Ченто
М. А. Ченто, с. р.

Д Е К Л А Р А Ц И Ј А

На Антифашиското собрание на народното ослободување на Македонија за основните, права на граѓанинот на демократска Македонија.

1.- Сите граѓани на федерална македонска држава са еднакви и равноправни пред законите, не гледајќи нивната народност, пол, раса и вероисповедание.

2.- На националните малцинства на Македонија се осигурават сите права на слободен национален живот.

3. — На секој граѓанин му е гарантирана сигурноста на личноста и имотот, загарантирано е правото на сопственост и часната иницијатива во стопанскиот живот.

4. — На секој граѓанин му е загарантирана слободата на вероисповеданието и слободата на савеста.

5. — На сите граѓани им е гарантирана слободата на говорот, печатот собирањето, договорот и слободата на здружението.

6. — Изборното право на демократска Македонија го вршат избирачите со тајно гласување на основание на општото, еднаквото, непосредното и личното избора но право.

Факсимил од првата страница од Декларацијата за основните права на граѓанинот на демократска Македонија донесена на Првото заседание на АСНОМ

Р Е Ш Е Н И Е

На Антифашиското собрание на народното ослободување на македонија на забедување на Македонскиот јазик како служебен јазик во македонската држава.

Чл. 1 Во македонската држава како служебен јазик се забедуе народниот македонски јазик.

Чл. 2 Ова решение влегуе веднага во сила.

Во манастирот „Св. отец Прехор Пчињски“ на Илинден 2 август 1944 год.

За Антифашиското собрание на народното ослободување на Македонија.

Секретар,
Љубомир Д. Арсов, с. р.

Претседател,
Методи Андонов Ченто, с.р.

Факсимил од Решението за воведување на македонскиот јазик за службен јазик во македонската држава донесено на Првото заседание на АСНОМ

Решение донесено на Првото заседание на АСНОМ за оддавање признание и благодарност на Народноослободителната војска на Македонија

РЕШЕНИЕ

НА АСНОМ ЗА ОТДАВАНЕ ПРИЗНАНИЕ И БЛАГОДАРНОСТ НА НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈСКА

Првото пленарно заседание на АСНОМ го изразуе своето признание и народната благодарност на Главниот штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија за изградуенето и организуенето иа нашата народна војска и за успешното раководене на операциите во борбата против непријателите на нашиот народ.

Првото пленарно заседание на АСНОМ ја изразуе долбоката благодарност на Главниот штаб и за неговата сестрана политическа работа околу собирањето на сите патриотически сили на нашиот народ, подигнуенето на името на нашата земја прет тугана и работата околу изградуенето на истинска, демократска народна власт.

Исто така, Првото пленарно заседание на АСНОМ изразуе народно признание и благодарност на борците на Народноослободителната војска образувана от најсвесните и најдобрите синови на македонскиот народ, - на борците кои со својата крф и коски, со својата геројска борба и натчовешки напори и постигнатите ггобеди, а во заедничката борба со народноослободителните војски на останалите братски народи во Југославија ги поставија основите на македонската држава и слобода. Народноослободителната војска е најголемата придобивка на нашата народноослободителна борба.

Првото пленарно заседание на АСНОМ веруе оти нашето воено раководство, а на чело со Главниот штаб, заедно со борците на Народноослободителната војска, ќе одат от победа до победа, до крајното изгонуше на окупаторите от македонската земја.

Во манастирот „Св. отец Прохор Пчински“, на ИЛИНДЕН, 2 август 1944 година.

За Антифашиското собрание на народното ослободуене на Македонија.

Секретар:
Љупчо Д. Арсов, с. р.

Претседател:
Методи Андонов-Ченто, с. р.

Решение на Првото заседание на АСНОМ за прогласување на
Илинден - 2август - за народен државен празник на македонската држава

РЕШЕНИЕ

НА АНТИФАШИСКОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНОТО ОСЛОБОДУЕНЕ НА МАКЕДОНИЈА ЗА ПРОГЛАСУЕНЕ НА ИЛИНДЕН - 2 АВГУСТ - ЗА НАРОДЕН ДРЖАВЕН ПРАЗНИК НА МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВА

Чл. 1

Илинден - 2 август - се прогласуе за народен државен празник на македонскиот народ и македонската држава, како симбол на сите негови борби за неговото коначно ослободуене от вековното ропство и за создавање на слободната и суверена федерална македонска држава.

Чл. 2

Ова решение влегуе веднага во сила. Во манастирот „Св. отец Прохор Пчински“, на ИЛИНДЕН 2 август 1944 година.

За Антифашиското собрание на народното ослободуене иа Македонија.

Секретар:
Љупчо Д. Арсов, с. р.

Претседател:
Методи Андонав-Ченто, с.

**Манифестот од Првото заседание на АСНОМ до македонскиот народ,
народностите во Македонија и до македонската емиграција**

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ

Во дните на најголемите световни сатресенија, во времето на најкрватата борба на македонскиот народ, твоето прво Народно собрание, израснато од крвта и животите на најарните твои синови, во твое име излегува пред лицето на цел свет да каже на пријатели и душмани, на сојузници и окупатори на блиски и далечни, оти македонскиот народ е решен да заживее слободен живот и оти никаква сила на светот не може да му застане на неговиот пат кон полна национална слобода.

Во моментот кога картечниот оган на нашите бригади го уништава крвавиот окупатор од Куманово и Струмица до Тиквеш и Дебар, кога нашата борба оди кон својата највисока точка и кога нејзиниот успешен крај стана јасен за секого, првото македонско Народно собрание излегува со прокламација за полна национална слобода на нашиот народ.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Овија исторически печалби кои ти ги оповестува твоето прво Народно собрание не се ни случајни ни аризани. Тиа се плод од реки пролеана крв и од купишта коски посејани од едниот до другиот крај на Македонија. Во петвековното ропство разни поробувачи е грабеа твојата земја и го поробуваја твојот народ. Единото средство које не можеше да ти биде ограбено беше борбата. Таја остана најсилното оружје во твоите раце и ти помагаа да не бидиш збрисан како народ.

Во славните денови на Илинденското востание и Крушевската Република, ти разбра колкава е силината на тоа оражие. Илинденското востание откри пред цел свет колку е тврда твојата решеност да не бидиш роб на никого, ами да заживееш како слободен народ. Илинденската епопеја ти покажа и тебе колку е силна твојата тупаница кога се подигаа за извојуване на слободата. И токмо таја сила ги заплаши твојте скриени и отворени душмани - империјалистите од комшиските балкански држави. Уплашени од таја борбена сплотаност тие се опитаја со својата отровна пропаганда да те разединат за полесно да те поробат. И, благодарение на предатели и изменици во твоите редови, ти ја дочека решителната 1912 година разединен, закрвавен, неорганизиран и твојата земја бидува разделесна меѓу империјалистичките грабителите. Во 1918 година се повторува срамната делба на Македонија, и ти не куртули од жармот на ропството.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Впрегнат во невидено економско ропство, одречен како народ, обезиравен политички, заостанал просветно, ти беше през 23-годишниот живот под великосрбското ропство доведен во положение на колонијален народ. Србизирането стана националното гесло на белградските реакционери, занданите - нимното единствено умиротворително средство, економскиот грабеж - нимниот стопански принцип. Тоа што те одржа за тие тежки години, тоа беше твојата борба против великосрбските грабачи и нивните македонски измеќари. Во таја борба ти прогледа и узреа политички, во неа ти си ги најде овојте најдобри сојузници. Тоа беа другите поробени народи на Југославија. Тоа беше и братскиот српски народ, зад чие име се криеја поробувачите од белградската чаршија. Во борбата против великосрбските повелачи, ти го искова овоето братство со другите народи на Југославија. Тоа братство, покрај твојата борба, стана уште една гаранција за спечалване на слободата.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Со подиот напад на германо-фашиските империјалисти во 1941 година Југославија бидува прегазена, а Македонија, за четврти пат во 30 години, поделена меѓу фашиските јатаци на Хитлера. Под велико-бугарската окупација настанаја најтешките години на македонскиот народ.

Грабежот зема невидвни до тогај размери, македонското селско стопанство бива исцело ставено во услуга на Хитлерова Германија. Дирижираниот стопански грабеж ги рашири своите крила над Македонија. Не остана произведение од селското стопанство, које можеше да куртули од реквизиционата експлоатација. Селаните беа бутнати во понорот на бедата. Со ним заедно

тонеа во мизерија сите други сасловија. Целото македонско стопанство беше подложено на најбесрамен грабеж за сметка на фашиската Германија. Бугарските фашиски измеќари се преобрнаја во најверни кучина на Хитлера. Спекулата стана неписан закон. Македонија беше стопански изцрпена. Македонскиот народ потона во дотогај невидена беда.

Дури на една страна се трубеше неуморно старата поробувачка песма оти македонски народ немало, оти ние сме биле асли Бутари, иа друга страна се полнеа занданите со чеоните синови на Македонија, а во полицејските участаци со инквизиторски методи се мачеа народните борци. Војно-полевите оудови работеја усилено, интернациите обухватаја цели села и околии, на бесилките увиснаја најдобрите синови на Македонија. Крвожедниот фашиски окупатор трша кон физичко истребување на македонскиот народ. Модерните Хуни ги надминаја во крволочноста најсуровите турски катили.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

През долгите години иа ропството, тешката стварност те научи оти ти против подлите поробувачи имаш само едно сигурно оражие: борбата. И ти машки го стегна тоа оражие.

Во позивот на КП на Југославија за борба, ти ја чу савеста на најдобрите твои синови. Во нејзиниот револуционарен дух ти ја осети бунтовната сила на еден поробен народ. Во нејзината организациона стегнатост ти го виде твојот тврд водач и умен организатор. Во нејзината доследност ти виде гаранција оти борбата ќе биде изведена до победоносен крај - и ти не се поколеба да тргнеш со смелиот водач и организатор.

Револуционите традиции на Илинден пак оживеа. Настануват најславните години во твојата историја, настанува епопејата на светата народна ослободителна борба, во која ти се препороди како народ и се осети способен да си ја земиш садбата во собствените раце. Во неравната борба, во која ти влезе смело, израсна од малите партизански одреди - првата во твојата историја Народноослободителна војска, која го прослави македонското име по цел свет и стана страх и трепет за фашискиот окупатор. Сјајните победи при Кичево, Дебар, Тушин, Ристовец, Злетово, Кратово и Струмица са славеа историја на твојата војска. Ослободувањето на Македонија е нејзиниот свештен завет. Надахната со љубовта за својот народ, запоена со духот на Делчев, одушевена со борческиот елан на Тито, твојата војска ќе го исполни тој свештен завет и нема да го испушти оражието од раците дури последниот окупаторски војник не биде избркан од нашата татковина, дури последниот воен престапник и предател не добие заслужено наказание и дури слободата не биде исцело извојувана и осигурана.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Изненаден од твојата сплотеност, исплашен од смелите удари на твојата војска, поганиот фашистички окрпатор разбра оти сам нема да може да се додржи во Македонија. По стариот обичај на своите поробувачи, тој побара и најде гнасни изроди, готови за фрлената коска да го продадат собствениот народ. Чкатровци и Гузеловци, Китинчевци и Ципушевци се натпреваруваат кој посрамно да те продаде. Од шпионското служене на фашистичкиот окупатор, овие одвратни јуди стигнаја до организиране на банди, саставени од најкриминални албански и домашни елементи, за борба против нашата Народноослободителна војска, за крволочно избивање на мирното македонско население и за палејње на македонските села.

Уплашениот фашистички окупатор сега ја фрли и последната карта во борбата против македонскиот народ. Крволочната банда на Ванчо Михајлов, потоната во невината крв на толку македонски синове, пак се јавува на предателската сцена, овој пат на чело со познатиот фашистички агент Александар Станишев. Професионалните убијци од софијските улици прават сега јалов опит со терористички јадра од коцкари и пијаници да ја отежат праведната борба на македонскиот народ за слобода.

Во борбеното единство на македонскиот народ со другите народи на Југославија, овие погани изроди ја гледаат најголемата опасност за овоите противнародни планови. — Ударајќи бесно против српскиот народ, тие сакаат да удрат против единството на братските народи во Југославија, да го оделат македонскиот народ од нив, да го осамат во борбата, и, изолиран од неговите сојузници, полесно да го уништат. Со овојата бесна кампања против Маршал Тито, тие се опитаја да го одделат македонскиот народ од гениалниот водач на народноослободителната борба и да ја закопат за вечни времина слободата на македонскиот народ. Фрлајќи лаги и одвратни клевети против нова, демократска и федеративна Југославија, тие сакаат да го турнат македонскиот народ во поразениот лагер на фашистите и да го дотерат утре на оптуженичка клупа заедно со фашистичките злочинци.

Велико-српските хегемонисти на Дража Михајловиќ и Милан Недиќ, демаскирани како слуга на окупатарот и отфрлени од српскиот народ, презрени од демократската светска јавност, разбијени исцело во Македонија, притаени во разни германски претпријатија, дебнат момент да се фрлат на македонскиот народ и пак да го прегнат во јаремот на белградските шовинисти.

Во Западна Македонија уште живеат алабанските фашисти околу криминалците Джемo и Мефаил. Потпомогнати од Чкатровци и Коцаревци, палат тие македонски села и крволочно го избиваат македонското население.

Сите овие браќа во криминалот и душмани на македонскиот народ са верни слуги на истиот господар - крволочниот Хитлер. Но ти брзо ги откри пеколските планови на овие злочинци и им даде достоин одговор - Немилосрдната борба против фашизмот и крвавиот великобугарски окупатор, то беше твојот одговор на нивните опити да те впрегнат во јаремот на фашиското ропство. - Разбиването на контрашките банди уште во нивниот зародиш, то беше твојот одговор на нивниот опит да го разделат македонскиот народ и да е удушат неговата борба. - Нераздружимото братство и единство со другите народи во Југославија, то беше твојот одговор на нивните опити да те осамотат во борбата. - Изврадувајнето на нова, демократска и федеративна Југославија на чело со маршал Тито и твојата сплотеност во редовите на Народноослободителниот фронт на Македонија, то е твојот одговор на сите планови на великоорпските хегемонисти и иа разбојничките прохтеви на големоалбанските фашисти.

То е денес твојот одговор на сите овие душмани — твојата праведна борба за слобода. Утре никаква сила нема да ги спаси овие продадени души од немилосрдниот народен суд. Никаква сила нема да ја запре твојата осветничка тупаница да ги разбие главите на овие гнасни изроди и подли поробувачи. Никаква сила нема да ја намали твојата величанствена борба за слобода. Борбата за твојте праведни идеали се најдува пред победоносен крај, пред полна национална слобода.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Од тешките борби и пролеветата крв на најдобрите македонски синови излегува денес првото Народно собрание, тој симбол на твојата слобода и изразител на твојот суверенитет, и ја прокламира пред цел свет полната национална слобода на македонскиот народ во **ПРВАТА СЛОБОДНА МАКЕДОНСКА ДРЖАВА**. Вековниот идеал на македонскиот народ се постигнува. За прв пат после Самоила македонскиот народ створи своја сопствена држава; за прв пат македонскиот народ ќе се осети во Македонија како во своја куќа; за прв пат тој стана не дребна пара во сметките на грабежливите сили, ами слободен народ во слободна држава. Това е најголемата придобивка во историјата на нашиот народ, спечалена во гигантскиот антифашиски фронт со крвта на најдобрите синови на Македонија и со помошта на другите народи на Југославија, осигурена во нова, федеративна заедница на народите во Југославија.

Тргајќи од животните интереси на македонскиот народ, од неговите заеднички борби со другите народи во Југославија против големо-српската хегемонија и од скапите жртви дадени против заедничкиот фашиски окупатор, првото македонско Народно собрание изјавува во твое име оти **МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ВЛЕГУВА КАКО НАЦИОНАЛНООСЛОБОДЕН И РАВНОПРАВЕН ЧЛЕН ВО НОВА, ДЕМОКРАТСКА И ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА**, на принципите установени на II заседание на Антифашиското веќе на народното ослободување на Југославија (АВНОЈ), на кое му се признаја првата на национална слобода. Со това македонскиот народ станува градител на нова Југославија, која е дело и израз на нераздруживото единство и братство на сите нејзини народи, и најголемата гаранција како за слободата иа секој отделен народ, така и за слободата на сите народи во Југославија заједно. Како дел на нова, демократска и федеративна Југославија, македонскиот народ станува сојузник на големите сили победителки.

Тргајќи од вековните идеали на македонскиот народ, првото македонско Народно собрание го прокламира пред цел свет своето праведно и неостапно сакање **ЗА ОБЕДИНЕНИЕ НА ЦЕЛИОТ МАКЕДОНСКИ НАРОД** на принципите на правото на самоопределување. Со това ќе се тури крај на робството на македонскиот народ во сите негови делови и ќе се создадат условија за искрена солидарност и мир между балканските народи.

Видејќи свесно оти фашизмот е најголемиот враг на малите народи и на славјанството, првото македонско Народно собрание тржествено изјавува оти македонскиот народ нема да го остави оражието дури фашизмот со сите негови помагачи не биди исцело разгромен.

Борејќи се за слободата на македонскиот народ, првото македонско Народно собрание ги **ПРОКЛАМИРА ПРВАТА НА ПОЛНА СЛОБОДА И РАВНОПРАВНОСТ НА СИТЕ НАРОДНОСТИ ВО МАКЕДОНИЈА**.

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКИ, БРАКА И СЕСТРИ!

Првото македонско Народно собрание ги прокламира овија свети принципи во момент кога братската победоносна Црвена армија стапнува на германска земја и незадржимо оди кон Берлин, кога нашите англо-американски сојузници на Запад го пробија атлантскиот ѕид на Хитлеровата европејска ѕандана, кога сојузничките армии од југ наступват кон Алпите, кога приказаната со смелост Титова армија се готви да тргне на Белград, Загреб, Љубљана, Сарајево и Скопје.

Првото македонско Народно собрание ги прокламира овие големи принципи во согласие со основните решенија на Московската и Техеранската конференција, кои ги гарантираат правата на слободен живот на секој народ, ангажиран во борбата против фашискиот окупатор.

Во овија дни се решава садбата на нашиот народ за векови. Историјата ве поставила пред судбоносна проба. Од вас зависи дали Македонија ќе биде ѕандана за робови или слободна татковина на слободни луѓе. Жертвите на вашите браќа и првоборци ве викат на последен јуриш. Сетнината ваша и сетнината на нашата родина ве викат на последен, одлучен бој. Наредете се сите во народноснободителниот фронт и докажете оти сте достоини синови на еден јуначен народ. Дигнете се сите против крвавиот окупатор и докажете оти сте способни да си ја спечелите слободата и изградите сами сетнината.

МАКЕДОНЦИ ПОД БУГАРИЈА И ГРЦИЈА

Обединението на целиот македонски народ зависи од вашето учество во гигантскиот антифашистички фронт. Само со борба против подлиот фашиски окупатор ќе го спечелите правото на самоопределување и обединение на целиот македонски народ под покровот на Титова Југославија, која стана слободна заедница на слободни и равноправни народи. Нека борбата на македонскиот пијемонт ве одушеви за посмела борба против фашискиот поробувач! Нека патот на овој дел на Македонија стане и ваш пат, оти само тој води кон слободата и обединението на целиот македонски народ! Нека вашето учество во свеопштата антифашиска борба им даде живот на принципите прокламирани на првото македонско Народно собрание и нека ги збрише искусвените граници који разделија брат од брат, Македонец од Македонец.

БРАКА АРНАУТИ, ТУРЦИ И ВЛАСИ,

Поробувачите на Македонија од везден сакале да не разделат и скарат за полесно да ја владат нашата татковина и да ги грабат нашите народи. Тешкото минато ни покажа оти интересите на нашите народи са исти, а нивната садба заедничка. Во овие решителни моменти сите ние изградуваме слободна Македонија. Каква Македонија ќе изградиме, таква ќе ја имаме.

Вашите синови учествуваат во македонската војска и земат веќе командни места. Вашите првоборци учествуваат како пратеници - народни претставители во Народното собрание. Првото македонско народно собрание е прокламира слободата и равноправноста на сите народности во Македонија. Мобилизирајте ги сите сили поскоро да ги оствариме неговите свети принципи. Учествувајте равноправно во борбата против окупаторот за да можете равноправно да учествувате во изградувањето на слободна Македонија - слободна татковина на сите народности.

ИЛИНДЕНЦИ,

Крвавиот фашиски окупатор спекулира со вашите жртви и со вашата крв. Тој срамно ги изопачува целите иа вашата несебична борба во минатото. Тој се опитва да го срoза вашиот авторитет, употребувајќи ве како перде за страшниот грабеж и терор спроведуван над вашата земја. Тој подмолно се опитва во најрешителните моменти да го раздели вашиот народ на стари и млади.

Се исполнуваат целите за кои вие сте се бориле. Македонија врви кон својата слобода, кои непостигнатиот идеал за кој хиладници ваши другари ги дадоа овојте животи во Илинденската епопеа. Вашиот првоборец и другар Димитар Влахов е ден од иашите водачи. Вашето место е покрај вашите синови и внуци. Напред во борбата за идеалите за кои вашата генерација се бореше, а нашата ги исполнува! Напред стари и млади за изградување на слободна Македонија!

МАКЕДОНСКА ЕМИГРАЦИЈО ВО БУГАРИЈА,

Ропството на нашата македонска родина ве оддели од вашите куќи, од вашите блиски, од вашите оела и градови. Тешката садба на вашата поробена татковина ве фрли во лапите на подлиот кобурговски диктатор. Во мрачните завојувателни планови на крвавиот кобурговски

дворец, на вас ви беше предопределена ролјата на воени провокатори на Балканот и на камшик во рацете на тираните против слободољуби виот бугарски народ.

Ние синовите на борческа Македонија везден сме правеле разлики между убијците од бандата на Иван Михајлов и чесната македонска емиграција. Ние од везден сме знаеле оти во вашите гради никога не престанало да бие едно чесно срце на нашата обшта родина, оти нашите идеали се и ваши идеали, и оти во вас никога не угаснало желанието да се најдете пак во вашата слободна и незастрашена македонска татковина.

Првото македонско Народно собрание ви испраќа пламени братски поздрави и ве кани во дружна борба за ослободување на Македонија и изградување на слободна Македонска држава.

Отврлете ги самоназначените водачи околу крволокот Иван Михајлов! Присаединете се кон нашиот Народноослободителен фронт за избркување на фашиските поробители! Земете участие во ослободувањето на обштата македонска татковина! Дајте го својот дел во нејзиното изградување! Нека нашата сплотеност стане остар одговор на сите поробувачки планови! Нека нашето единство стане страх и трепет за враговите на Македонија! Нека нашиот борчески патриотизам стане гаранција за подобра сетнина на нашата татковина!

МАКЕДОНСКИ РАБОТНИЦИ!

Вие први разбравте оти фашизмот е ваш најголемиот душ ман, најсвирепиот поробител на вашиот народ, и вие први влетовте во светата борба против него. Зад секоја победа во оваја тригодишна борба се крие пожртвованоста на вашите првоборци. Секој успех против крвавиот фашиски окупатор е израснал од крвта на вашите другари.

Во слободна Македонија, во нова Југославија, вие ќе започнете еден посреќен и подостоен за вас живот.

Во предвечието на слободата ни еден ваш другар не смее да остане на страна од борбата. Напуштајте ги фашиските работилници, фабрики и рудници! Напуштајте ги фабриките во фашиска Германија! Влегувајте во вашата народноослободителна војска и станете нејзин грбнак! Со своето масово участие станете првоборци на Народно ослободителната борба! Со својата храброст станете гордост на нашиот народ! Со својата прикажана упорност изградувајте ја слободна Македонија и станете нејзини најпредани творители! Направете од новата македонска држава истинска, слободна, и праведна татковина на целиот работен народ.

МАКЕДОНСКИ СЕЛАНИ,

Вие најдобро осетивте на сопствената кожа што значи фашиско ропство. Во овија три години плодовите на вашиот труд се грабеа и се грабат по најбесрамен начин, а на вас ви остава само ропска работа, беда и неправие. Фашиските повелачи ве оставија да живите само за тоа, да можете да работите на нивната војна машина. Од вашиот труд се гојат окупаторските грабачи, а вие остануete гладни, голи и боси. Фашизмот ви зеде се, а не ви даде ништо.

Во овије неколку месеци се решава садбата на македонскиот народ. Садбата на Македонија е садба на македонскиот народ. Садбата на Македонија е садба на македонските селани, дека вие сте најголемиот негов дел. Не давајте ги овојте про-изведенишја на фашиските изеденици! Кријте го житото! Избивајте ги реквизиционите комисии! Палете ги фашиските општини! Не плаќајте данаци на вашите поробители! Влегувајте смело во редовите на нашата војска! Станете сите како еден да ја извојуваме слободата и да ја изградиме слободна Македонија.

МАКЕДОНСКИ МЛАДИНЦИ И МЛАДИНКИ,

Вие бевте првата жртва на фашиските окупатори и вие тргааавте први во борба против нив. Со својата прикажана храброст вие дадовте пример како се служи на народните идеали. Вие денес го чините најборбеното јадро на нашата војска.

Во борбата што се води денес се изградува поарна младинска сетнина. Слободна Македонија вие треба да ја изградите. Со сите сили помогнете за спроведенето на решениата на АСНОМ и за изградуенето на новата народна демократична власт во Македонија и на нашата Македонска држава.

БОРЦИ ОД НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈСКА НА МАКЕДОНИЈА, ПАРТИЗАНИ, ВОЈНИЦИ, ОФИЦЕРИ, ПОДОФИЦЕРИ И ПОЛИТИЧКИ РАБОТНИЦИ,

Со вашата прикажана смелост вие го разнесовте македонското име по цел свет. Со својата безпримерна пожртвуваност вие му натеравте страв во коските на фашискиот окупатор. Со крвта на најдобрите евои другари вие е исписавте славната историја на македонскиот народ.

Победата е близу но требат уште напори да се извојува слободата на македонскиот народ. Во гигантската борба што се води денес, вие не сте сами. Вие сте дел на славната Народноослободителна војска на Југославија, и како такви - сојузници на победоносната Црвена армија и англо-американските војски, који ги задават последните удари на фашискиот окупатор.

Запалените села по цела Македонија ве канат на освета! Поробениот македонски народ чека од вас слобода! Држете го уште поцврсто оражието спечелено со крв, јакнете ја уште повеќе вашата дисциплина и воена вештина! Дигнете го уште повисоко знамето на Гоце Делчев! Гответе се за последните удари на фашискиот окупатор! Гответе се за ослободуене на Македонија.

МАКЕДОНСКИ МАЈКИ, ЖЕНИ И СЕСТРИ,

Во оваја величанствена борба вие го дадовте својот крвав дел. Во слободата на македонскиот народ вие ќе си ја спечалите и собствената слобода. Во утрешна слободна Македонија, вие ќе бидете нејзини слободни и равноправни строители.

Учествувајте уште помасовно во народноослободителната борба! Мобилизирајте ги сите свои другарки за борба на фронт и работа во тилот. Борците на фронтот имат нужда од вашата поткрепа. Слободата на вашиот народ имат нужда од вашат помош. Изградувајнето на новата држава не може да се замисли без вашето равноправно учасие. Прегнете ги сите за поскоро да ги оствариме принципите провозгласени од првото македонско Народно собрание.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ, БРАЌА И СЕСТРИ!

Зората на слободата изгрева! Од крвавата борба израсна веќе слободна Македонска држава, во нова, демократска и федеративна Југославија. Но борбата уште не е завршена. Прегнете ги сите сили да се истргне слободата што поскоро, Да се сачуват печалбите на сегашната борба, мобилизирајте ги сите снаги за изградувајнето на нашата држава и направете од неа сретна татковина на среќен народ.

Се за фронт - се за победа!

Да живее првата Македонска држава во нова, Демократска Федеративна Југосланија!

Да живее Првото антифашистко собрание за народно ослободуване на Македонија!

Да живее Антифашиското веќе на народното ослободуване на Југославија!

Да живее Националниот комитет, на чело со лубимиот водач на Југославија Маршал Тито!

Да живее нераздруживото братство и единство на народите на Југославија!

Да живее Народноослободителната војска на Југославија!

1110

УДРЕНИ СЕ ТЕМЕЛИТЕ НА МАКЕДОНСКАТА ФЕДЕРАЛНА ДРЖАВА ВО НОВА ДЕМОКРАТСКА И ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

На 2 август 1944 година — Илинден — се свика првото историско Антифашишко собрание на народното ослободување на Македонија — АСНОМ. 122 полноправни претставители синови и ќерки на македонскиот народ, испитаниа маките и искушени ата на народната ослободителната борба, собрани на своето прво заседание во манастирот „Св. Прохор Пчински“, во присуство на делегатите: от врховниот штаб на Маршал Тито, воените сојузнички мисии и на главниот Главниот штаб на Србија; ја изразивам суверената волја на својот народ и ги донесоа следните решенија:

1. Македонија се прогласи за федерална држава во нова демократска федеративна Југославија
2. Народното собрание се конституира во врховно, законодателно и исполнително претставителство на македонската федерална држава.
3. Се донесе декларација со која се гарантира слободна и равноправност на секој граѓанин и граѓанка во Македонија, без разлика на вера, националност и политичка припадност; право на секој граѓанин и граѓанка над 18 години да избира и да биде избран; слобода на совеста и вероисповеданието; право на бесплатна просвета итн.
4. Се формира Президиум на АСНОМ со функции на привремено народно правителство на македонската федерална држава.
5. Македонскиот народен јазик се воведува како службен јазик.
6. Илинден — 2 август — се прогласува за народен и духовен празник на Македонија.
7. Се формира комисија за испитување војните злоступства, направените од окупаторите и живните слуги.
8. Се формира комисија за изработување законски проекти на македонската федерална држава.
9. Се избираат 40 претставители на македонскиот народ за антифашисткото вече на народното ослободување на Југославија и неговиот Президиум.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

Со овие основни историски решенија са удрени темелите на македонската федерална држава. Тоа са први плодови на твојата тригодишна народно-ослободителна борба; тоа са првите плодове на братството и единството со другите народи на Југославија. Овие плодове представуваат остварување на вековните идеали на нашиот народ.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

Антифашистическо собрание на народното ослободување на Македонија е одржано во најжестокот последен бој во оваа војна кога се кинат фашиските синџири кога геройската Црвена армија наступува кон Берлин а мошните сујузнички армии настапуваат од запад и југ на Париз и Германија, кога нашата јуначка Народна-ослободителна војска на Југославија навлезува во последен бој со фашиските окупатори. Во огин и крв на развирената и решавајќа битка, во зрага на поедатата македонскиот народ преко своето Антифашишко народно собрание си ја кажа думата за својата судба. Фашиските окупатори и нивните слуги са пред пропаст, ама ги превземаат сите мерки како би го одложил своето пропаѓање. Они издаваат нови трикови коко би го задржале македонскиот народ мирно да го поднесува фашискиот јарем. Ванчо Михајлов и неговата група, издајници и крвници на македонскиот народ готват платени банди да поистеглуваат на бугарските фашиски војски ја завладејат Македонија за сметка на Хитлер или некој друг господар. Од друга страна тоа исто

Проглас на Првото заседание на АСНОМ до македонскиот народ за одржаното Заседание и донесените одлуки на АСНОМ

УДРЕНИ СЕ ТЕМЕЛИТЕ НА МАКЕДОНСКАТА ФЕДЕРАЛНА ДРЖАВА ВО НОВА ДЕМОКРАТСКА И ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА

На 2 август 1944 година - Илинден - се свика Првото историско Антифашиско собрание на народното ослободување на Македонија - АСНОМ. 122 полноправни претставители, синови и ќерки на македонскиот народ, испитани низ маките и искушенијата на народноослободителната борба, собрани на своето Прво заседание во манастирот „Св. Прохор Пчински“, во присуство на делегатите: од Врховниот штаб на Маршал Тито, војните сојузнички мисии и на Главниот штаб на Србија, ја изразија суверената воља на својот народ и ги донесоја следните решенија:

1. Македонија ја прогласи за федерална држава, во нова, Демократска Федеративна Југославија.
2. Народното собрание се конституира во врховно законодателно и исполнително претставителство на македонската федерална држава.
3. Се донесе декларација, со која се гарантира слобода и равноправност на секој граѓанин и граѓанка во Македонија, без разлика на вера, националност и политичка припадност, право на секој граѓанин и граѓанка над 18 години да избира и да биде избран, слобода на совеста и вероисповеданието, право на бесплатна просвета, итн.
4. Се формира Президиум на АСНОМ со функции на привремено народно претставителство на македонската федерална држава.
5. Македонскиот народен јазик се воведува како службен јазик.
6. Илинден, 2 август, се прогласува за народен и државен празник во Македонија.
7. Се формира Комисија за испитување војните злodeјствија, направени од окупаторите и нивните слуги.
8. Се формира Комисија за изработување законски проекти на македонската федерална држава.
9. Се избира 40 претставители на македонскиот народ за Антифашиското веќе на народното ослободување на Југославија и неговиот Президиум.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

Со овија основни историски решенија се удрени темелите на македонската федерална држава. Тоа се први плодови на твојата тригодишна народноослободителна борба, тоа се првите плодови на братството и единството со другите народи на Југославија. Овија плодови претставуваат остварување на вековните идеали на нашиот народ.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

Антифашиското собрание на народното ослободување на Македонија е одржано во најжестокиот бој во оваја војна, кога се кинат фашиските синџири, кога геројската Црвена армија наступва кон Берлин, а мошните сојузнички армии настапуваат од запад и југ на Париз и Германија, кога нашата јуначка Народноослободителна војска на Југославија навлегува во последен бој со фашиските окупатори. Во оган и крв на развухрената и решавачка битка, во зората на победата, македонскиот народ преку своето Антифашистко народно собрание си ја кажа думата за својата судба.

Фашиските окупатори и нивните слуги се пред пропаст, ама ги превземат сите мерки како би го одложиле своето пропаѓање. Они изнајдуваат нови трикови, како би го задржали македонскиот народ мирно да го поднесува фашискиот јарем. Ванчо Михајлов и неговата група издајници и крвници на македонскиот народ, готваат платени банди да по истеглувањето на бугарските фашиски војски ја завладејат Македонија за сметка на Хитлер или некој друг господар. Од друга страна, тоа исто се готви и од најголемиот издајник и слуга на Хитлера - Милан Недиќ, кој се токми да умаршува во Македонија и да го обнови големосрпското ropство.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ! РОДОЉУБИ И РОДОЉУБКИ!

Слободата е на прагот - Темелите на нашата федерална држава се удрени! Ама баш није сите требе да бидеме на штрек. Сега баш треба да се прибериме сите во Народноослободителниот фронт на Македонија, во нашата Народноослободителна војска, за да ги сачуваме придобивките на досегашната борба. Краен е час за секој еден Македонец да го отфрли секое колебание и тргае во последен бој за слобода на иашиот вековно поробен народ.

Во името на новата македонска држава, во името на нејното изградување, ние ви викаме:

Уште повеќе зацврснете го единството на целокупниот македонски народ преку Народноослободителниот фронт на Македонија - единството, кое ти овозможи создавање на македонската држава, единството, које ќе ти ја сочува таја држава!

Стани целиот на вражено востание и навлези во својата Народноослободителна војска на Македонија, војската која ти создаде држава и која ќе знае да ти ја сочува! Разрасни ги што по скоро своите бригади во мошнш дивизии и корпуси!

Уште посилно пристапите кон формирањето на народноослободителните одбори, органите на новата народно-демократска власт, преко која треба да се соберете за изградувањето на новата македонска држава!

ДА Е ЖИВА СЛОБОДНА МАКЕДОНИЈА ВО ДЕМОКРАТСКА И ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА!

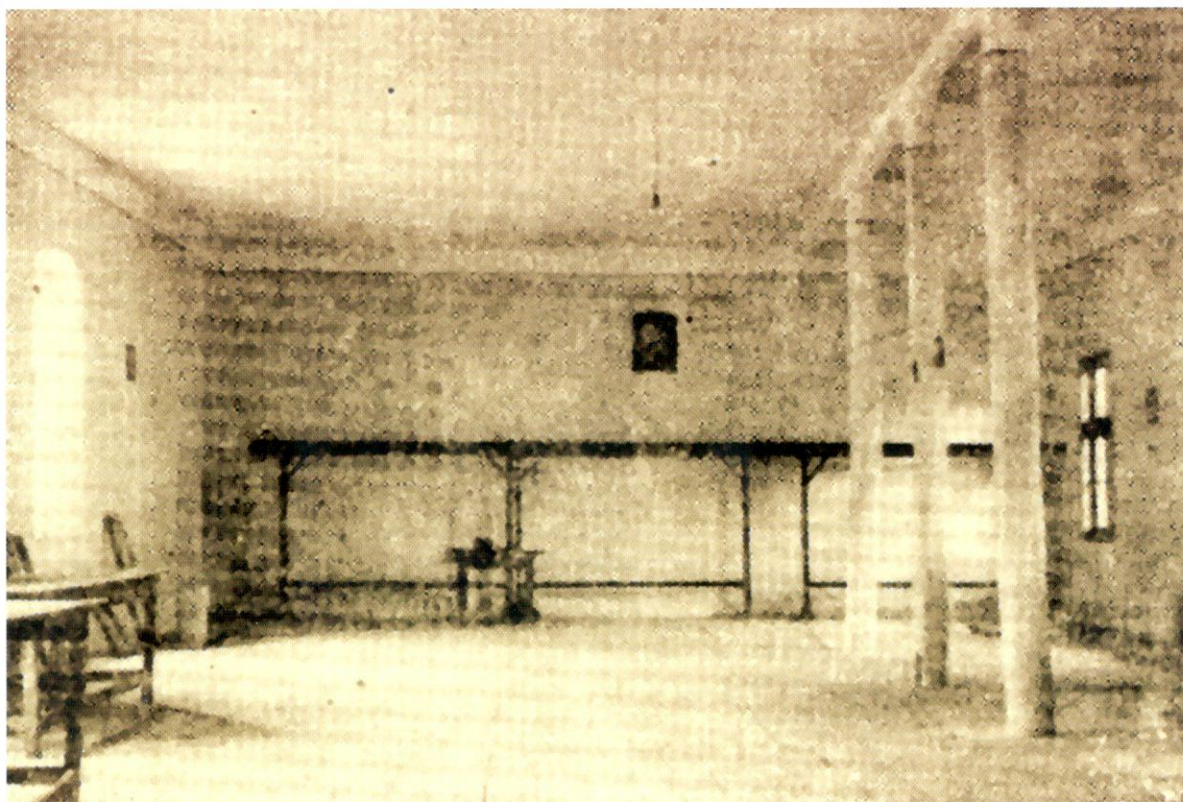
**ДА Е ЖИВО АНТИФАШИСКОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНОТО ОСЛОБОДУВАЊЕ
НА МАКЕДОНИЈА.**

Список на народните претставници од Македонија избрани за Првото заседание на АСНОМ

Тодор Пецов Циповски, работник, Тетово; инж. агр. Јордан Блажевски, Тетово; Чедомир Филиповски, работник, поручник на НОВ, Гостивар; Александар Георгиев, градежен инженер, Гостивар; Видоје Смилевски, банкарски чиновник, Гостивар; Д-р Владимир Полежиноски, јурист правник, Кичево; Злате Тренески, землделец, Кичево; Кирил Стојанов, свештеник, Дебар; Кемал Аголи, студент филозофије, Дебар; мајор Тихомир Милошевски, командант на Ш-та македонска бригада, с. Битуше, Галичко; Елисије Поповски, банкарски чиновник, Маврово; Мино Минов, работник, Маврово; Д-р Кирил Миљовски, ветеринарен лекар, Битола; мајор Вангел Чукаловски, командант на 1-та бригада, Битола; Богоја Фотев, землделец, Бистрица; капетан Коста Јашмакав, началник Штаба на Ш-та бригада, Битола; Петар Стојанов Манговски, адвокат, Битола; Васил Кара Ангеловски, заменик командант на V-та бригада, земделец, Битола; Нафи Сулејман, землделец, Битолско; Лилјана Чаловска, студентка, Битола; Илија Илијески, адвокат, Битола; Цветко Узуновски, работник, Ресен; потпоручник Наум Ташков Василевски, заменик командант на Ш-та бригада, Ресен; Јонче Колев Трпевски, работник, Ресен; Георги Ивановски, учител, Ресен; Илија Божиновски, чиновник, Ресен; Петре Пирузе, адвокат, Охрид; Лазар Гиновски, земјоделец, Белчишта; Кирил Петров Чаулев, студент, Охрид; Владо Малески, студент права, Струга; Методи Андонов-Ченто, трговец, Прилеп; Вера Ацева, домаќинка, Прилеп; инж. Кирил Георгиевски, архитекта, Скопска општина, Прилеп; Борко Темелков, работник, Прилеп; Димче Стојанов Мирввски, професор, Прилеп; Милан Костов Стефанв, земло-делец, с. Десово; Методи Поповски, поручник, командант на Н-та бригада, Прилеп; Тодор Ношпал, трговец, Прилеп; Томо Кутурец, приватен чиновник, Крушево; Наум Наумовски, политички комесар на II-та бригада, Крушево; Злате Билјановски, заменик полком на III бригада, Пуста Река; Генади Илијев Лешков, земјоделец, с. Дреново, Бродско; Панко Брашнаров, учител, Велес; Бано Андрејев-Ронката, полков. на Главниот штаб, Велес; Страхил Гигов, началник персонално оделеније, Велес; Благое Хаджи Панзов, адвокат, Велес; Благое Левков, адвокат, Велес; Мино Богданов, чиновник, Велес; Маца Карбева, домаќинка, Велес; Стоилко Костов Иванов, учител, Ораов Дол; Ванчо Бурзевски, приватен чиновник, Св. Николе; Никола Минчев, банкарски чиновник, Кавадарци; Диме Туриманцовски, мајор на НОВ и ПОМ, Кавадарци; Иван Раднански, землделец, с. Радна; Јован Георгиев, свештеник, с. Дреново; Методи Панов Джунов, землделец, Ваташа; Камбер Асан, земјоделец, Долно Дисан; Лазо Калајџиев, работник, Неготино; Најдо Стаменин, работник, Неготино; Лазо Мојсов, студент права, Неготино; Боро Чаушев, работник, Неготино; Ристо Балајџалиев, приватен чиновник, Гевгели; Димитар Зафировски, журналист, Гевгели; Иван Танев, поруч. Гевгели; Јанко Шопов, техничар, Гевгели; Атанас Бојков, командант на Струмичкиот одред, с. Богданци; Никола Пеев, работник, с. Богданци; Димитар Теменугов, полков. на Струмичкиот одред, с. Богданци; Епаминонда поп Андонов, професор, Струмица; Благоја Минов, работник, Струмица; Борис Поцков, типограф, Струмица; Емануел Чучков, директор на гимназија Скопје, Штип; генерал-мајор Михаил Апостолски, командант на НОВ и ПОМ, Штип; инж. економист Љумобир Арсов, банкарски чиновник, Штип; Кирил Глигоров, адвокат, Штип; Исак Сион, приватен чиновник, Штип; Димче Беловски, приватен чиновник, Штип; Никола Иванов Вражалски, канд. адвокат, Кочани; Кирил Михајловски, учител, Винаца; Страхил Бајовски, учител, Берово; Мара Нацева, работничка, Куманово; Веселинка Малинска, приватен чиновник, Куманово; инж. економист Лазар Соколов, Куманово; Благоје Стефков, работник, Куманово; Боро Димитриев, ваздухопловен поручник на бившата, југословенска војска, Равно; Младен Георгиев, земјоделец, Челопек; Борис Чушкаров, учител, полков. на III бригада, Куманово; Стојан Тодоровски, приватен чиновник, Куманово; Д-р Никола Мицев, ветеринарен лекар - бактериолог, Кратово; поручник Боро Милевски, командант на IV бригада, Штип; Трајко Цветанов, студент, Крива Паланка; Кирил Петрушев, типографски работник, Скопје; Венко Марковски, поет, Скопје; потпуковник, Панче Неделковски, заменик-командант на Главиот штаб на НОВ и ПОМ, Скопје; Петар Богданов-Кочко, оперски пеев, Скопје; Милева Сабо, работничка, Скопје; Кемал Сејфула, занатлиа, Скопје; Асен Симиџиев, канд. адвокат, Скопје; Димитар Миовски, лекар во железничката болница, Скопје; Тодор Стојанов Звездии, активен судсшш потпуковник од бивша Југославија, Скопје; Душан Лукаров, работник, Скопје; инж. Славко Поп Антовски, агроном, Скопје; инж. Часлав Раегеловски, лесничеј, Скопје; Александар Петровски, кројач - подпредседател на Стопанската камара Скопје; Атанас Ве-ликов, работник, Петрич; Васил Атанасов Ваоилев, работник, Петрич; Димитри Манџовски, землделец, Костур; Васил Атанасков Ивановски, работник, Костур; Димитар Влахов публициста, Кукуш; Борис Атков, чиновник, Скопје; Перо Тиквар, работник, Прилеп; Кирил Тошев Крстев, работник, Дебарце; Васил Калајџиевски, судија, Вевчани, Струшко; Живко Брајковски, земјоделец, Галичник; Трајче Трајчески, земјоделец, Црвена Вода; Абдула, работник, Прешево.

*„Св. Прохор Пчински“, снимено на деној на одржувањето на
Првото заседание на АСНОМ (2 август 1944)*

Салата во која се одржа Првото заседание на АСНОМ

ИЗБРАНИ ДОКУМЕНТИ ОД ПРВОТО ЗАСЕДАНИЕ НА АСНОМ

- Решение на Антифашиското Собрание на народното ослободување на Македонија како врховно законодателно и исполнително народно претставително тело и највисок орган на државната власт на демократска Македонија (АСНОМ);
- Декларација на АСНОМ за основните права на граѓанинот на демократска Македонија;
- Решение на АСНОМ за заведување на македонскиот јазик како службен јазик во македонската држава;
- Решение на АСНОМ за отдаване признание и благодарност на Народноослободителната Војска;
- Решение на АСНОМ за прогласување на Илинден - 2 Август - за народен државен празник на македонската држава;
- Манифест од Првото заседание на АСНОМ;
- Проглас на Првото заседание на АСНОМ;
- Список на народните претставници од Македонија избрани за Првото заседание на АСНОМ.